

Praha 30.3.2005

7

Celopopulační studie o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel v České republice - Úvodní informace

*Sample Survey of the Health Status and Living Style of the Population
in the Czech Republic - Introductory information*

Souhrn

Úvodní informace o Celopopulační studii o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel v České republice, zaměřené na problematiku užívání drog, obsahuje údaje o přípravě šetření, tedy úpravě dotazníku a výběru respondentů; vlastním sběru dat, tj. práci tazatelské sítě a míře response studie.

Summary

Introductory information about Sample Survey of the Health Status and Living Style of the Czech Population, intents on abusing of illegal drugs, contains data about preparing of Sample Survey, modification of questionnaire and selecting of respondents; collecting of the data, work of interviewers and response rate of study.

Výzkum byl koncipován jako výběrové šetření, jakož cílem je nejen zjistit, jaká je úroveň fyzického a psychického zdraví populace ČR, ale také charakteristiky kvality života a přítomnost zdravotních rizik v chování populace (kouření, užívání návykových látek). Velká pozornost je věnována zkušenostem obecné populace s nejběžněji dostupnými drogami a prevalenci užívání, ať již celoživotní, v posledním roce či měsíci. Cílem výzkumu je vymezení problematických oblastí z hlediska rizik spojených s abúzem drog, objasnění souvislostí mezi modely užívání legálních a nelegálních drog a mezi znaky určité populace a subpopulace uživatelů drog.

Časový průběh šetření

Příprava dotazníku	leden 2004
Zadání realizace celopopulační studie MZ	leden 2004
Definitivní schválení dotazníku a metodiky šetření	červen 2004
Předvýzkum k ověření instrumentů a dotazníku	říjen 2004
Konstrukce výběrového souboru	říjen 2004
Provedení rozhovorů - sběr dat	listopad 2004
Předání vyplněných tazatelských archů	prosinec 2004
Pořízení dat	leden 2005
Zpracování a analýza dat	únor - červen 2005

Dotazník

Celopopulační průzkum zaměřený na problematiku užívání drog vychází z dotazníku EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction), tedy Evropského modelového dotazníku, který byl v upravené formě použit již v několika zemích. Jedná se o souhrn doporučených otázek s navrženou škálou odpovědí, které mají zajistit určitou míru srovnatelnosti průzkumů. Je však plně v kompetenci každé země do jaké míry bude modelový dotazník akceptovat.

V rámci pracovní skupiny Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti „Populační a školské průzkumy o postojích k užívání drog“ byl modelový dotazník upraven a doplněn. Jednotlivé otázky byly formulovány podle doporučení EMCDDA, s drobnými modifikacemi, další otázky byly přidány na základě návrhů jednotlivých členů pracovní skupiny.

Z původního dotazníku vycházejí otázky zaměřené na konzumaci legálních a nelegálních drog, vynechán byl pouze re Levin, což je neexistující látka zařazovaná do dotazníků z důvodu ověření pravdivosti odpovědí. Výčet psychoaktivních látek byl naopak rozšířen o pervitin (konkrétně uveden u amfetaminů), crack a jiné opiáty (doplněny k heroinu), přidány byly lysohlávky a jiné přírodní halucinogeny, těkavé látky a rozpouštědla. Některé z původních otázek byly ještě rozšířeny tak, aby poskytovaly informace o dalších znacích a vzorcích chování uživatelů psychoaktivních látek (např. u otázek týkajících se tabáku byly zařazeny také položky zjišťující příležitostné kouření, celkovou dobu kouření, délku pravidelného kouření, věk při vykouření první cigarety). Z doporučených otázek EMCDDA byly doplněny otázky na dostupnost a nabídku drog a otázky zachycující postojovou oblast. Do úvodní části dotazníku byly zařazeny otázky na zdravotní stav populace, tedy na zdraví fyzické i psychické; závěrečnou část tvoří obecné sociodemografické charakteristiky respondenta sloužící pouze ke statistickému vyhodnocování. Všechny otázky v dotazníku jsou typu uzavřených otázek, u žádné otázky není možnost volné tvorby odpovědi.

Výběr respondentů

Výběrový soubor byl konstruován metodou náhodného stratifikovaného výběru pomocí kvót volebních okrsků, vybraných náhodně ze všech volebních okrsků České republiky. Stratifikace byla provedena podle nových krajů a podle velikosti obce. Pravděpodobnost výběru okrsku byla přitom určena tak, aby byla úměrná počtu oprávněných voličů v okrsku, což je číslo zhruba úměrné počtu obyvatel, kteří na daném místě žijí.

Samotný výběr respondentů zajistila organizace SC & AC spol. s r.o., statistické konzultace a výpočty, která nejprve vybrala 235 volebních okrsků, tak aby v nich byly reprezentativně zastoupeny všechny kraje ČR. Ve vybraných volebních okrscích byly náhodně vybrány ulice a domy ve kterých má tazatel provést rozhovor. Výběrový krok byl stanoven na číslo 15 (počet respondentů, kteří měli být v příslušném volebním okrsku osloveni). Na vybraných adresách tazatelé zjišťovali, zda je přítomna osoba odpovídající zadaným kvótám. V případě, že se osoba s příslušnými charakteristikami na adrese nevyskytovala, nebo vyskytovala, ale žádost o spolupráci na šetření odmítla, požádal tazatel o rozhovor v sousedním domě (bytě).

Výběrový soubor odpovídá struktuře základního souboru (populaci ČR) z hlediska krajů, pohlaví, věku a jako doprovodný znak byla zvolena výše dosaženého vzdělání. Výběr respondentů zahrnoval osoby s trvalým bydlištěm v České republice ve věku 18 až 64 let, v době šetření (tj. narození v roce 1940 - 1986).

Sběr údajů

Sběr dat byl proveden metodou strukturovaných rozhovorů tazatele s respondentem (face - to - face), při níž byl vyplňován papírový dotazník. Účast všech respondentů byla dobrovolná. Všem účastníkům byla zaručena naprostá anonymita a dodržování přísných opatření týkajících se ochrany údajů, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. Respondenti byli informováni o účelu studie i o využití získaných dat a informací. Žádné osobní údaje nebyly zjišťovány a respondenti poskytli kromě odpovědí na otázky týkající se jejich zdraví a životního stylu jen základní sociodemografické charakteristiky.

Provedení rozhovorů zajišťoval tazatelský aktiv agentury INRES - SONES. Celkem bylo do výzkumu zapojeno 385 tazatelů tak, aby jeden tazatel uskutečnil maximálně 10 řízených rozhovorů. Supervize práce tazatelů proběhla podle metodiky SIMAR/ESOMAR. Bezprostředně po sjednání schůzky oznámili tazatelé termíny a místa provádění rozhovorů podle nichž pracovníci agentury prováděli namátkovou kontrolu. Ta byla provedena ve 713 případech (cca 20 % provedených rozhovorů) rovnoměrně ve všech regionech.

Neuskutečněné rozhovory

Z celkového počtu 5 433 kontaktovaných a oslovených respondentů nebylo uskutečněno 1 726 rozhovorů (31,8 %). Analýza odmítnutí účasti ve výzkumu naznačuje mírně menší ochotu mužů odpovídat. Rozdíly mezi muži a ženami byly potvrzeny jako statisticky významné (Chí-kvadrát test). Nejméně ochotní zapojit se do výzkumu byli muži ve věku od 35 do 44 let. Nejvyšší ochota k účasti v šetření byla zjištěna u nejstarších věkových skupin, tedy ve věku 55 až 64 let.

Reakce tazatelů a respondentů na dotazník i šetření byly různorodé, ale řadu z nich odradilo od účasti téma výzkumu o kterém obecně neradi hovoří (alkohol, drogy v jejich životě). Nejčastější příčinou odmítnutí byl nedostatek času (uvedlo 42,1 % respondentů). Druhým nejčastějším důvodem byl nezájem o účast vzhledem k jeho tématu (36,4 %). Další 16,4 % respondentů uvedlo jako příčinu odmítnutí nedůvěru k výzkumu a pochybnosti o jeho smyslu.

Odmítnuté rozhovory podle pohlaví a věku

Věková skupina	Muži		Ženy		Celkem	
	odmítli	%	odmítli	%	odmítli	%
18 - 24 let	199	3,7	154	2,8	353	6,5
25- 34 let	169	3,1	177	3,3	346	6,4
35 - 44 let	208	3,8	170	3,2	378	7
45 - 54 let	203	3,7	151	2,8	354	6,5
55 - 64 let	152	2,8	143	2,6	295	5,4
Celkem	931	17,1	795	14,7	1726	31,8

Procento úspěšnosti Celopopulační studie činí 68,2 % (tj. míra účasti). Toto šetření je možné považovat za validní s přihlédnutím k několika faktorům, které pravděpodobně vedly k podhodnocení dat (např. někteří respondenti mohli mít pocit, že je účast na šetření může nějakým způsobem poškodit, a proto své potíže zatajili nebo je bagatelizovali; mohli mít obavy hovořit otevřeně o svých zkušenostech s legálními i nelegálními látkami a upravovat své odpovědi, tak aby byly sociálně přijatelné).

Do zpracování bylo, po logické a optické kontrole, zařazeno 3 526 dotazníků, mezi respondenty z celého území České republiky bylo 1 766 mužů a 1 760 žen, tedy 50,1 % mužů a 49,9 % žen, což zhruba odpovídá zastoupení mužů a žen v populaci podle údajů SLDB. Výběrový soubor je z tohoto hlediska reprezentativní (testováno Chí-kvadrát testem).

Struktura výběrového souboru podle věku a pohlaví

Věková skupina	Muži				Ženy			
	celopopulační studie		SLDB	studie/	celopopulační studie		SLDB	studie/
	počet	%	%	SLDB	počet	%	%	SLDB
18 - 24	298	16,87	16,97	0,99	288	16,36	16,31	1,00
25 - 34	412	23,33	23,45	0,99	416	23,64	22,49	1,05
35 - 44	369	20,89	20,48	1,02	360	20,45	19,92	1,03
45 - 54	411	23,27	23,51	0,99	405	23,01	23,92	0,96
55 - 64	276	15,63	15,59	1,00	291	16,53	17,35	0,95
Celkem	1 766	50,09	50,04	1,00	1 760	49,91	49,96	1,00

Podrobnější charakteristikou uskutečněných rozhovorů a zhodnocením reprezentativnosti výběrového souboru se bude zabývat další aktuální informace ÚZIS ČR.

Vypracovala: Mgr. Jana Brožová